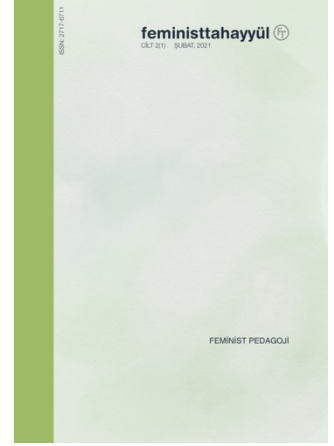

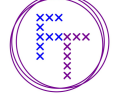
Feminist Pedagoji Tartışmalarına Daha Yakından Bakmak.

Nehir Gündođdu

Feminist Tahayyül, 2(1): 1-8.
(Sunuř)

© Bu eser ancak referans verilerek kullanılabilir ve izin
almaksızın çoğaltılamaz.

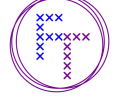

Feminist Pedagoji Tartışmalarına Daha Yakından Bakmak

Nehir Gündođdu

Pedagojinin feminist yolculuğunu, bilinç yükseltme toplantıları, kadın/toplumsal cinsiyet çalışmaları kürsülerinin kurulması ve kadın deneyimlerinin bilgi üretimi ve sosyal dünyayı anlamak için merkeze getirilmesi gibi kadınlar arasındaki dayanışmanın eşitlik ve özgürlük talepleri üzerinden sesini güçlendirdiği yerlerden başlayarak takip etmek mümkün. 80'lerin sonu ve 90'ların başlarından beri birçok çalışma toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine son verecek bir toplumsal değişimin feminist bir pedagoji ile nasıl sağlanabileceği sorusunu yanıtlamaya çalışıyor. Bunu yaparken feminist pedagojinin ve temel ilkelerinin ne olduğu, feminist pedagojiyi geleneksel eğitim anlayışından ayıran birlikte öğrenme, hiyerarşik güç ilişkilerinin -mümkün olduğunca- eşitlenmesi, otoriterliğe karşı gelme, kişisel deneyimlerin bilgi üretimine katkısı, eğitimin özgürleştirici ve dönüştürücü olması gerekliliği gibi temel noktalar üzerinde duruyor (Lawrence, 2016; Schniedewind, 1985; Shrewsbury, 1993; Webb, Allen ve Walker, 2002). Feminist pedagojinin yalnızca geleneksel eğitim anlayışından değil, aynı zamanda daha yakın bir ilişki içerisinde olduğu eleştirel pedagojiden ayrıştığı konular açısından da oldukça net olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzden yirmi yıl önce Weiler'in (1991) ifade ettiği gibi, feminist pedagoji eleştirel pedagojinin evrensel bir deneyim ve soyut hedefler varsayan yaklaşımının hayata geçirilmesinin zorluklarını, tarihsel koşullar ve özgül politik bağlamların önemini vurgulayarak dile getirir. Ayrıca eleştirel pedagoji denince ilk akla gelen isim olan Freire'nin (1991) ezen ve ezilen karşıtlığı üzerinden tanımladığı baskı ve otorite ilişkileri feminist pedagojide çelişkileri ve çoklu baskı mekanizmalarını barındıran ve bağlamsal olarak ezen ve ezilen pozisyonlarının değişebildiği bir ilişki ağı olarak ele alınır. Freire'nin ezen ve ezilen ikiliği üzerinden ele aldığı sömürü ilişkilerinde öznelerin cinsiyet, sınıf ve ırklarından bağımsızlığına ele alınması feminist pedagoji tarafından sorunsallaştırılır.

Bu sayının çağrı metninde de ifade edildiği gibi, feminist pedagoji bizi öğrenme ve öğretme etkinliklerini, politik ve tarihsel bağlamlarla şekillenen, öznelerinin güç paylaşımı

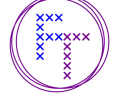
yapmaya hazır ve karşılıklı diyalog içerisinde olduğu, değişime açık bir süreç olarak görmeye davet eder. Egemen ve bitmiş bir hikâye sunmama derdi, feminist pedagojinin nerede ya da kimler tarafından uygulanacağı ya da tartışılacağı sorularına verilecek cevapları da muğlaklaştırır. Çünkü feminist pedagoji bilgi değiş tokuş etmeyi farklı özneleri farklı alanlarda buluşturabilme potansiyeli olarak görür. Bu bakış, öğrenmeyi bilgiyle kurulan ilişki etrafında düşünüp, -yalnızca eğitim disiplinin alanı olarak görmediğimiz takdirde- feminist hareketin örgütlenişini, bu hareket içerisindeki konumlanmalarımızı, birbirimizle ilişkilendirmelerimizi ya da feminist bir araştırma yürütürken kurduğumuz saha ilişkilerini sorgulamak ve şekillendirmek için bir araç olarak da görülebilir. *Feminist Tahayyül*'ün “Feminist Pedagoji” sayısının bu bakışı destekleyen yazılardan oluştuğunu söylemekten mutluluk duyuyoruz. Sayı farklı disiplinlerden farklı yazı türlerini bir araya getiriyor ve feminist pedagojinin yalnızca eğitim disiplini içerisinde ele alınan öğretmen-öğrenci arasındaki güç ilişkileri yahut öğrencinin özgürleştirilmesi meselelerinin çok ötesinde bir tavır olduğunun altını güçlü bir şekilde çiziyor.

Sayının ilk makalesi olan “Mimari Tasarım Stüdyosuna Feminist Bakış: Öğrencinin Yolculuğunu Anlamaya Çalışmak” ile Gülşah Aykaç, mimari tasarım stüdyosuna odaklanarak, feminist pedagojiyi, pedagojinin geleneksel mekânı olan sınıftan öteye taşıyor. Mimarlık öğrencilerinin stüdyolarda ne tür tahakküm ilişkileri ile karşılaştıklarını otobiyografik hikâyelerle tartışan Aykaç, gerek klasik sınıf düzeninden farklı olmaları gerekse eğitmen ve öğrencinin devamlı diyalog içinde olmaları gerekliliği nedeniyle stüdyoların özgürleştirici pratiklere geleneksel sınıflardan daha açık bir alan olduğunu söylüyor. Ancak bu olanaklarına rağmen taşra/büyükşehir, geleneksel/Batılı gibi ikilikleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üreten stüdyoların öğrencilerin ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olduğu da makalede tartışılan bir diğer önemli husus olarak karşımıza çıkıyor. Gülşah Aykaç'ın yazısı feminist pedagojinin araçları ile mimari tasarım stüdyolarına farklı bir açıdan bakmanın kapısını aralarken, öğrenciyi kendi bağlamı içerisinde anlama ve öğrenme süreçlerine aktif katılıma davet etme konusunda bizleri uyarması bakımından oldukça değerli. Çünkü makale,

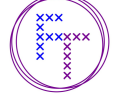
feminist pedagojinin eleştirel pedagojide eleştirdiği en önemli noktayı; evrensellik iddiasının zayıflığını ve özgül bağlamların önemini güçlü bir şekilde vurguluyor.

Aykaç'ın metnini takiben okuyacağımız Pınar Eldemir ve Tebbessüm Yılmaz'ın “Duygudaşıktan Yoldaşlığa: İşte Bu Bizim Hikâyemiz” başlıklı yazısı ise sayının çağrı metninde vurguladığı gibi feminist pedagoji tanımını genişletme imkânı sunması bakımından oldukça önemli. Çağrı metninde feminist pedagojiyi, yalnızca öğrenme ve öğretme sürecindeki tahakküm ilişkilerinin sorgulanması, deneyimlerin öğrenme çabasının merkezine getirilmesi ve özgürleştirici pratiklere dönüştürülmelerinin olanaklarını sunması nedeniyle değil, aynı zamanda feminist hareketin uzun zamandır odağında bulunan özgürlük, eşitlik, “bilinç yükseltme” gibi kavramlarla iç içe olduğu için de kapsayıcı bir alan olarak gördüğümüzü belirtmiştik. Bu anlamda sayıda, feminist pedagojiyi yalnızca eğitimci ve öğrenci ilişkileriyle sınırlandırmak yerine, aktivizm, dayanışma pratikleri, kız kardeşlik, “birbirimizden öğrenme”, feminist yöntem gibi konuları da tartışabileceğimiz bir alan olarak ele almak istediğimizi ifade etmiştik. Pınar Eldemir ve Tebbessüm Yılmaz'ın makalesi, öncelikle feminist pedagojiyi *Feminist Tahayyül*'ün taşımak istediği böylesi bir yöne doğru ilerletiyor. Feminist pedagojiyi feminist olarak akademide tutunma, feministlerin kendi içerisindeki tahakküm ilişkileri, toplumsal cinsiyete ilişkin bilgi üretirken belirli -çoğu kez eril bakışın oluşturduğu- kalıplara uymak zorunda kalmanın yarattığı çelişkiler ve hayal kırıklıkları gibi konuşmamız gereken acil meseleleri tartışabileceğimiz bir yol olarak sunuyor. Bu yazının yalnızca söyledikleri nedeniyle değil, söyleme biçimi nedeniyle de sayı için önemli olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar feminist pedagoji tartışmaları çoğunlukla sözsöz iletişim üzerinden ele alınsa da özgürleştirici bir yazma -aynı zamanda beraber yazma- pratiği de feminist pedagojinin bizi ulaştıracağı bir yer olarak görülebilir. Eldemir ve Yılmaz bu yazıda bir makale biçimsel olarak nasıl olmalıdır, kaç bölümden oluşmalıdır gibi kalıpların dışına çıkarak özgün bir tarz ile yazıyorlar. Bu metnin, sayının teması gereği ve derginin politikası olarak yazma pratiğimizin özgürleşmesine ve özgürleştirmesine olan inancı gösterdiğini de not etmek gerekiyor.

Sayı, yalnızca feminist pedagojinin dinamikliğini, eleştireliliğini ve kapsayıcılığını göstermesi nedeniyle değil, aynı zamanda Türkiye’de alternatif pedagojik yaklaşım denildiğinde akla gelen eleştirel pedagojiye dolaylı yollardan getirdiği eleştiriler ve ondan nasıl ayrıldığı sorusuna verdiği cevaplar için de önemli bulunabilir. hooks (1994) feminist pedagojinin öğrenme ve öğretme süreçlerindeki güç ilişkilerini kesişimsel bir yaklaşımla ele alarak eleştirel pedagojiden ayrıldığını belirtir. Bu sayıda birçok yazar tarafından çalışmalarına başvurulmuş hooks’un (1994) *Sınırları Aşmayı Öğretmek: Özgürlük Pratiği Olarak Eğitim* kitabını değerlendiren Elif Ertem, hooks’un değişimin önce kendimizden başlaması gerektiği vurgusundan yola çıkarak, haddini aşmanın eğitimin özgürleştirici bir pratiğe dönüşmesi için elzem olduğunu söylüyor. Değerlendirme, hooks’un kitapta kullandığı samimi dil ile kişisel deneyimlerimiz üzerinden bizleri eğitimdeki karşıtlıkları sorgulamaya ve iktidar ilişkilerini anlamaya davet ettiğini ve feminist pedagojinin tutkulu bir öğrenmenin kapısını aralayabileceğini belirtiyor. hooks’un burada bahsettiği feminist pedagoji, eleştirel pedagojiden farklı olarak, sabitlikler üzerine kurulu ve tarihsel bağlamlardan kopuk bir formül sunmak yerine, Ertem’in de belirttiği üzere, değişen ve gelişen bir hareket olan feminizm gibi dinamik bir süreci işaret ediyor.

Yazıların kalanını tanıtmadan önce not düşmekte fayda var: Feminist pedagojinin bu dinamik doğası bize, geleneksel ve eleştirel pedagojiye sunduğu eleştirilerin yanında, özeleştirisini yapmaktan kaçınmayacağını da gösteriyor. Nitekim her ne kadar yaklaşık yirmi yıl öncesine dayansa da Manicom’un (1992) feminist pedagojinin çelişkilerini ele aldığı “Feminist Pedagoji: Dönüşüm, Duruş ve Politika” adlı çalışması bu anlamda oldukça zihin açıcı. Çalışma bir yandan feminist pedagojinin kadın deneyimlerini merkeze alırken “özgün veya kişisel olanı romantikleştirme” riski taşıması konusunda okuyucuyu uyarıyor, diğer yandan her deneyimin belirli bir dönemdeki belirli bir bağlamla ilişkili olmasından dolayı “asla yalnızca kişisel ve bireysel” olmadığını da vurguluyor (1992: 373). Manicom (1992) ayrıca hem otoriter ilişkileri eritme hem de öğrenci sesinin daha fazla duyulur olması adına öğretmenin kendi sesini kısmasının öğrenciler arası süregelen güç ilişkilerini görmezden gelmeye sebep olması ihtimalini de tartışıyor. Bu eleştirilerden de yola çıkarak feminist

pedagojinin kendisine ve diğer pedagojik yaklaşımlara yönelik eleştirilerle birlikte devamlı bir değişim ve dönüşüm içinde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu dinamik olma hâli öznelere rahat ve konforlu bir alan vadetmekten çok, riskli ve kaygan bir zemin üzerinde yürüyerek yeni düşünme ve üretme biçimlerini keşfetme imkânı sunar. Bunun başlıca sebeplerinden biri feminist pedagojiyi -klasik olarak eğitim alanı içerisinde düşündüğümüzde- geleneksel eğitim kurumları içerisinde uygulamanın zorluğudur. Bugüne kadar birçok çalışma (McCusker, 2017; Mehta, 2019) bu zorluğu konu etmiş ve zahmetli bir iş olarak feminist pedagojinin hem öğrenen hem öğretene perspektifinden ne şekilde deneyimlendiğini anlatmıştır. Türkiye bağlamında Meşe de (2019) bir taşra üniversitesinde feminist pedagoji ilkelerini uygulamanın ne kadar mümkün olduğu sorusunu sormuş ve otoritenin kuvvetle işlediği anların çoğunlukta olduğu bir bağlamda feminist pedagoji ilkelerini hayata geçirmenin kolay olmadığını belirtmiştir. Yine de bunu denemenin bir hiçliğe karşılık gelemeyeceğini, bu ilkeleri uygulamaya çalışmanın öğrencilerine ve kendisine katkıları olduğundan bahsetmiştir. Bu durum tam da feminist pedagojinin bağlamsal güç ilişkileri ile şekillenen süreçlere duyarlı olduğunu örneklemektedir.

Feminist pedagojinin Türkiye bağlamında nasıl bir yolculuk sürdüğünü anlamaya ve tartışmaya çalıştığımız bu sayı, bize çoğumuzun fark ettiği bir şeyi gösteriyor: Türkçe literatürde feminist pedagoji tartışmaları henüz çok yol kat etmiş değil. Ancak Emily Henderson'ın bu sayıdaki söyleşisinde vurguladığı gibi, literatürde sınırlı çalışma olması feminist pedagojinin geçmişten bugüne pratik edilmiyor olması anlamına gelmiyor. Söyleşi bu durumu teorinin genellikle pratikten sonra gelmesi ile ilişkilendirerek, adı konulmamış ve görünürlüğü olmayan pratikleri ortaya çıkarmanın önemini vurguluyor. *Feminist Tahayyül*'ün bu sayısının Türkiye bağlamı için bunu yaptığını söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin, Mine Göğüş Tan'ın "Feminist Sınıfta Pedagojik Tahayyül" adlı yazısı, kendisinin 90'lı yıllarda vermiş olduğu Kadın Çalışmalarından Kesitler Semineri, Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim ve Eğitim Sosyolojisi gibi derslerde feminist pedagojiyi nasıl deneyimlediğini sunarken, Türkiye'deki üniversitelerde feminist pedagojinin ilk uygulamalarından bazılarını tanıklık etmemizi sağlıyor. Ayrıca bu yazı bize 90'lı yıllarda Kadın Çalışmalarından Kesitler Semineri

dersini almış olan öğrencilerin yıllar sonra Covid-19 pandemisi döneminde bir araya gelerek kendi öykülerini ve anneannelerinin hikâyelerini anlatarak başladıkları Anneanne Atölyesi'ne götürüyor. Bu pratiği yeniden gerçekleştirmiş olmaları üzerinden, feminist pedagojinin geçmişten günümüze uzanan hikâyelerle toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki değişime tanıklık etmeye olanak sağladığını da gösteriyor.

Akademi ve sınıf dışında feminist pedagoji ilkelerinin gözetildiği başka bir örneği ise Derman Gülmez'in "Kurtlarla Koşan Kadınlar'ı Feminist Pedagojide Bir Araç Olarak Kullanmak" adlı araştırma notunda görüyoruz. Bir grup kadının Clarissa Estes'in masallarını birlikte okuyarak, kendi yaşam deneyimlerini paylaştıkları bu atölye deneyimini Gülmez, feminist pedagojinin kadınların hayatlarındaki güçlendirici rolü üzerinden ele alıyor. Yazı hâlâ farklı kadınların katılımları ile devam ettiği belirtilen bu masal atölyelerinin, hem kadınların benzeşen ve farklılaşan hikâyelerini paylaştıkları bir dayanışma alanı olabileceğine hem de feminist pedagojinin gündelik hayatın içinde nasıl pratik edilebileceğine dair önemli bir örnek oluşturuyor.

Meral Akkent'in sanat bölümü için kaleme almış olduğu "Kadın, Müze ve Feminist Pedagoji" yazısı da feminist pedagojinin farklı mekânlarda pratik edilmesine dair bir başka örnek sunuyor. Akkent Türkiye, Japonya ve İngiltere'den seçmiş olduğu üç kadın müzesi örneğine bakarak, feminist pedagojinin nasıl işlevsellik kazandığını, feminist pedagojinin özgürlük bilincini geliştirme şansı vermesi, öğrenmenin duygusal boyutunu vurgulaması ve öğrenme sürecinde katılımcılığı önermesi gibi ilkeler üzerinden anlatıyor. Yazı bunu yaparken hem feminist pedagojiyi müzelere taşıma hem de kadın müzelerini besleyecek bir tartışma alanının yaratılması noktasında verimli katkılar sunuyor. Bu sayıda Akkent'in adı ayrıca editörlüğünü Nehir Kovar'la paylaştığı ve feminist pedagoji literatüründe önemli bir yer tutan *Feminist Pedagoji: Müzeler, Hafıza Mekânları ve Hatırlama Pratikleri* (2019) kitabının Sezen Yaraş tarafından yapılan değerlendirmesinde karşımıza çıkıyor. Müze, park, cezaevi ve mezarlık gibi kamusal alanlarda hafıza kültürünün nasıl oluşturulduğu ve bu alanlarda baskı ve

ayrımcılık üreten pratiklerin feminist pedagoji ile nasıl ortaya çıkartılabileceğini merkezine alan kitap, bu sorgulama için duygudaşlık, empati ve etkileşimin önemini vurguluyor.

Son olarak, *Feminist Tahayyül*'ün bu sayısında ilk defa tema dışı bir makaleye yer verdiğini sevinerek paylaşmak istiyoruz. Zahide Gürbüz'ün “*Madam Bovary*, Duyguların Toplumsallığı ve ‘Oyunbozan’ Emma” isimli makalesini hem ikinci sayımızda tartıştığımız feminist çalışmalarda duygular hususuna eğilmeye devam etmemizi sağladığı için hem de kadınların duygularını toplumsal cinsiyet rolleri ve hiyerarşik toplumsal cinsiyet ilişkilerinden bağımsız ele alamayacağımızı bize bir kez daha gösterdiği için çok kıymetli buluyoruz. Çok bilinen bir romandaki Emma karakterine ayrıntılı bir şekilde yeniden bakan Gürbüz, aynı odağa şeye bakıp nasıl farklı okumalar yapılabileceğini gösteriyor.

Feminist Tahayyül'ün üçüncü sayısı Türkçe literatürde sınırlı bir yer kaplayan feminist pedagoji tartışmalarına çoktan beri hak ettiği ilgiyi, kavramın kapsamını genişleterek, geleneksel öğrenme mekânı olan sınıflardan taşmış olduğunu göstererek ve eğitimciyle öğrenci arasındaki ilişkiden çok daha fazlası olduğunu, birbirimizle ve sosyal dünyayla kurduğumuz ilişkilerin merkezinde olduğunu hatırlatarak vermeye çalışıyor. Umuyoruz sayı bu alanda oluşacak üretimleri ve tartışmaları geliştirmeye vesile olur. Her zamanki gibi sizinle paylaşmaktan sevinç duyuyoruz.

KAYNAKÇA

Akkent, M. ve Kovar, N. (2019) *Feminist Pedagoji: Müzeler, Hafıza Mekânları ve Hatırlama Pratikleri//Feminist Pedagogy: Museums, Memory Sites and Practices of Remembrance*. İstanbul: Istos.

Freire, P. (1991) *Ezilenlerin Pedagojisi*. (Çev. Dilek Hattatoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

hooks, b. (1994) *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*. Londra: Routledge.

Lawrence, E. (2016) *Feminist Pedagogy*. [online] Erişim adresi: <http://www.genderandeducation.com/resources-2/pedagogies/feminist-pedagogy-2/>. (Erişim tarihi: 10 Şubat 2021).

Manicom, A. (1992) *Feminist Pedagogy: Transformations, Standpoints, and Politics*. *Canadian Journal of Education*, 17(3): 365-89.

McCusker, G. (2017) *A Feminist Teacher's Account of Her Attempts to Achieve the Goals of Feminist Pedagogy*. *Gender and Education*, 29 (4): 445-60.

Mehta, A. (2019) *Teaching Gender, Race, Sexuality: Reflections on Feminist Pedagogy*. *Kohl: a Journal for Body and Gender Research*, 5(1): 23-30.

Meşe, İ. (2018) 'Taşra' Üniversitesinde Feminist Pedagoji: Ne Kadar Mümkün? *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 10(1): 67-78.

Schniedewind, N. (1985) *Cooperatively Structured Learning: Implications for Feminist Pedagogy*. *Journal of Thought*, 20 (3): 74-87.

Shrewsbury, C. M. (1993) *What Is Feminist Pedagogy?* *Women's Studies Quarterly*, 25 (1/2): 166-73.

Webb, L., Allen, M.W, ve Walker, K.L. (2002) *Feminist pedagogy: Identify Basic Principles*. *Academic Exchange Quarterly*, 6: 67-72.

Weiler, K. (1991) *Freire and a Feminist Pedagogy of Difference*. *Harvard Educational Review*, 61 (4): 449-74.